

היא וולדה נגהו, משום (169) שעובר ירך אמו הוא.

לישנא אחרינא אמרי לה: אמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן: מחלוקת כשנרבעו כשהן מוקדשין. דרבי אליעזר סברי: בזיא (170) מילתא, מבוזה הדבר להקריב ולדוניהן הואיל ונרבעו כשהן מוקדשין, ורבנן סברי: לא בזיא מילתא.

אבל, כשנרבעו כשהן חולין, הואיל ואישתנו, שהקדשין, (171) דברי הכל מותרין.

רבא אמר בשם רב נחמן: מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין, דרבי אליעזר סבר, בזיא מילתא. ורבנן סברי, הואיל ונשתנו מותרין -

אבל נרבעו כשהן מוקדשין - דברי הכל אסורין, הואיל ובזיא מילתא.

לא-א שנינו במשנתנו: רבי אליעזר אומר ולד טריפה לא יקרב על גבי המזבח וחכמים אומרים יקרב.

והגמרא מביאה שתי דרכים לבאר מחלוקת רבי אליעזר וחכמים [ובברייתא במסכת חולין מפורש שהיינו רבי יהושע].

נחלקו חכמים במסכת חולין אם "טריפה

יולדת". כלומר, אם היא מתעברת ויולדת. למאן דאמר "טריפה אינה יולדת" לא יתכן לבאר משנתנו בנטרפה ואחר כך נתעברה, מאחר שאינה מתעברת כלל. ובהכרח שנתעברה ואחר כך נטרפה. ונחלקו בדין "עובר ירך אמו", כמבואר בסוגיא הקודמת לגבי מוקצה ונעבד ונרבעה.

ואילו למאן דאמר "טריפה יולדת", אפשר לבאר מחלוקתם בנטרפה ואחר כך נתעברה, ונחלקו ב"זה וזה גורם", כמבואר.

למאן דאמר "טריפה יולדת", (172) משכחת לה, כגון שנטרפה ולבסוף עיברה [נתעברה]. ובהא פליגי, בסברא זו נחלקו: דרבי אליעזר סבר "זה וזה גורם - אסור", ורבנן סברי "זה וזה גורם - מותר".

ואין לפרש מחלוקתם בשאלה אם עובר הוא ירך אמו, לפי שלא יתכן לפסול מטעם "עובר ירך אמו" אלא כשנטרפה כאשר היה הולד בגופה, שאז יתכן לומר, הואיל והולד הוא אבר מאיבריה, אירעה הטריפות בגופה בכל איבריה, כולל הולד. ולמאן דאמר עובר לאו ירך אמו הוא, לא אירע הטריפות בולד אלא באם בלבד. אבל אם הולד אינו במעי אמו בשעה שנטרפה, ודאי שלא פגעה הטריפות בולד, ולכל היותר אפשר להטריפו מטעם שנוצר ונגרם מאמו הטריפה. והואיל ויש לו גורם אחר המותר, והוא הזכר שבא

170. גירסת השיטה מקובצת.

171. רבינו גרשום.

172. גירסת השיטה מקובצת וכל המפרשים.

עצמו אינו בגדר איסור. וכן מבואר למה אתנן ומחיר אסורין גם לריקועין לבדק הבית. ואילו בעל מום מותר לבדק הבית, כיון שפסולו הוא רק למזבח.

169. תוס' סנהדרין [פ ב].

פירוש אחר: הבהמה מאוירא קא רביא, שהרי אף לאחר שנולד הוא הולך וגדל, ומוכח שעיקר גידולו אינו מהאם. אבל ביצה, אינה גודלת אחרי יציאתה מהתרנגולת, ומוכח שעיקר גידולה היא מהתרנגולת.

ולפי לשון זו, לשני הפירושים, דיבר רב הונא לפי מאן דאמר "טריפה אינה יולדת", ונחלקו ב"עובר ירך אמו", ובעיברה ואחר כך נטרפה. ומשמיענו רב הונא שתרגולת שנטענה בכיצים ואחר כך נטרפה, מודים חכמים שהביצים נטרפו ביחד עם התרגולת. אבל למאן דאמר "טריפה יולדת", ונחלקו ב"זה וזה גורם" ובנטרפה ואחר כך עיברה, אין הבדל בין ביצה לולד, וכשם שהולד של טריפה כשר לחכמים משום ש"זה וזה גורם – מותר", כך גם אפרוח.

ומביאה הגמרא לישנא אחרינא, שלפיה יש לחלק בין ביצה לולד גם אם נטרפה ואחר כך עיברה, וחכמים הסוברים בולד שהוא כשר מחמת גורם האב שהוא גורם היתר, מודים בכיצת אפרוח. וכמו שיבואר.

לישנא אחרינא, (173) אמר רב הונא: מודים חכמים לרבי אליעזר באפרוח שיצאה מביצת טריפה, שאסורה!

מאי טעמא? עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בולד בהמה טריפה, דאי לישנא קמא, למאן דאמר "טריפה יולדת", (174) מתירים חכמים משום שהם

על אמו, הוה ליה "זה וזה גורם". ונחלקו חכמים עם רבי אליעזר אם מותר או אסור.

ואילו למאן דאמר "טריפה אינה יולדת" - משכחת לה, כגון שעיברה ולבסוף נטרפה. ובהא פליגי, דרבי אליעזר סבר "עובר ירך אמו הוא", ורבנן סברי "עובר לאו ירך אמו הוא".

ועתה דנה הגמרא באפרוח שיצא מביצת טריפה, כגון תורין ובני יונה שנטרפו והטילו ביצים, מה דינם של האפרוחים היוצאים מאותן ביצים, האם הם כשרים להקרבה, והאם יש לחלק בין אפרוח לולד בהמה.

אמר רב הונא: מודים חכמים לרבי אליעזר באפרוח ביצת טריפה, שאסור!

מאי טעמא? מה הסברא לחלק בין אפרוח לולד?

עד כאן לא פליגי חכמים עליה דרבי אליעזר, אלא בולד בהמה, והם סוברים שאינו ירך אמו, משום דמאירא קא רביא, ולד במעי בהמה אינו אדוק בגופה, אלא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצר וגדל. אבל ביצת טריפה, כל זמן שלא נגמרה, היא אדוקה באשכול הביצים, ומגופה דתרנגולתא קא רביא, וגדילה ונגמרת מגוף התרגולת, לפיכך, אפילו רבנן מודו שהיא אבר של האם, וכשנטרפה האם, נטרפה גם היא.

174. ונקראת "לישנא קמא" משום שבגמרא חולין שם היא לישנא קמא דאמימר. רבינו גרשום.

173. ירושלמית על פי נוסח השיטה מקובצת [ועיין צאן קדשים נוסח דומה] ומפורשת על פי רש"י.

דאימיה הוא.

דחא תניא, (176) ושון בביצת טריפה שהיא אסורה מפני שגדלה באיסור. עד כאן לישנא אחרניא.

אמר ליה רבא לרב הונא: תניא דמסייע לך, שחכמים מודים לרבי אליעזר באפרוח שנולד מביצת טריפה.

דתניא, "מלא תרווד" [מידה מסוימת הקובעת לענייני טומאה] של רימה [קבוצת תולעי בשר הנוצרת בבשר ומחוברת אליו] הבאה מאדם חי, רבי אליעזר מטמא, וחכמים מטהרין.

ויש לכך שני פירושים: פירוש ראשון, שהתולעים יצאו מאדם חי, ואחר כך מת, ונחלקו אם מטמאת הרימה טומאת מת.

סוברים "זה וזה גורם מותר". ואי לישנא בתרא, למאן דאמר "טריפה אינה יולדת", מתירים חכמים משום שהם סוברים כי "עובר לאו ירך אמו", ומותר הולד.

אבל אפרוח שיצאה מביצת טריפה, מודים חכמים שהוא אסור —

אי לישנא קמא, התם, בולד בהמה, איכא היתרא בגויה, יש גורם היתר בנוסף לגורם האיסור, ולפיכך התירו. אבל אפרוח ליכא היתרא בגויה, אין גורם היתר, כי מדובר (175) ב"שיחלא קמא", באותה מחרוזת ביצים שהיו בה בשעה שנטרפה, ונטרפו עמה. ומודים חכמים שהיא אסורה.

ואי לישנא בתרא, התם, בולד בהמה, אמאי שרו רבנן, משום שהם סוברים ד"עובר לאו ירך אמו". אבל ביצה, גופיה

ובחידושי חתם סופר [שם] מסביר שיטה זו במשל: עיסת חולין שנתחמצה בשאור של תרומה וחולין, שייך לומר "זה וזה גורם". מה שאין כן עיסת תרומה שנתחמצה בשאור של חולין — וכי נאמר שגרמת החולין עושה אותה לחולין, הלא כולה תרומה היא?! וכמו כן בביצת אפרוח, שכל כולה נוצרה מהאם הטריפה, וכי תיכשר בגרמת הזכר?! ולפי זה מבוארת היטב הלישנא אחרניא הירושלמית [כאן בסוגיא] שבאה לחדש שאפילו למאן דאמר טריפה יולדת ובבהמה מתירים חכמים מחמת גורם ההיתר — בביצת טריפה מודים חכמים שהיא אסורה!

176. או שנגרוס: תנן, והיא משנה במסכת עדיות [פרק ה משנה א] ועיין במסכת חולין שם בתוס' ד"ה ושון.

175. כן הוא בשיטה מקובצת [אות טו] וכן מפורש בפירוש רבינו גרשום.

ויש לדון, אם מדובר ב"שיחלא קמא", היינו אותן הביצים שהיו בה קודם שנטרפה כמו שמפורש ברש"י במסכת חולין [נח א], איזו שייכות יש להם עם "זה וזה גורם", הלא הוי ממש כעיברה ולבסוף נטרפה?

והיה אפשר לבאר [ויתכן שזוהי כוונת הגר"א בהגהותיו, ועיין דברי נחמיה ועולת שלמה] על פי דברי המהרש"א [שם] שללישנא קמא, דהיינו בנטרפה ולבסוף עיברה ונחלקו ב"זה וזה גורם", מודים חכמים בביצת טריפה שהיא אסורה, ואינו מועיל גורם ההיתר של הזכר כלל [אף אם לא "ספנא מארעא" — עיין היטיב הסוגיא שם]! והטעם, משום שבתרנגולת, בניגוד לבהמה, האם היא הגורם העיקרי והבלעדי לגדילת הולד, ואין להתחשב בגרמת ההיתר והוא הזכר.

שמסריחה הביצה, **עפרא בעלמא** היא, ואישתרי ליה, והאפרוח היוצא ממנו מותר. וכי אסורה הביצה, ומתי היא אסורה, מעיקרא הוא דאסור, רק לפני שהסריחה, דבת אוכלא הויא, (179) כשהיא ראויה לאכילה. אבל השתא, עתה אחרי שהסריחה, לא אסירא.

ועוד טוען אב"י: תניא בהדיא, שנינו ברייתא מפורשת: מודה רבי אליעזר לחכמים באפרוח ביצת טריפה שהוא מותר. [גירסא אחרת: (180) שיקרב על גבי המזבח].

אמר ליה רבא לאב"י: אי תניא — תניא! אם אכן שנינו כך אני חוזר בי. (181)

שנינו במשנתנו: רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כשירה שינקה מן הטריפה פסולה מעל גבי המזבח.

ודנה הגמרא: מאי טעמא? אילימא, אם נאמר משום דמפטמא מינה, שהיא משמינה מן הטריפה, אלא מעתה, אם כדברך, אם האכילה כרשיני עבודה זרה, וכי הכי נמי דאסירא?! הלא למדנו לעיל [כט א (182)] שעל ידי האכלת בהמה מאכלים המיוחדים במנהגי עבודה זרה נאסרת אם אכן הקצוה לעבודת כוכבים, וגם אז נאסרת בתורת "מוקצה", ולא משום שנתפטמה באיסור.

פירוש שני: אפילו בעודו בחיים, נחלקו אם מטמאת הרימה מצד טומאת אבר הפורש מאדם חי, המטמא במגע ומשא ואוהל כאבר מן המת.

ולשני הפירושים, סברת מחלקותם היא: רבי אליעזר מטמא הואיל והרימה נחשבת חלק מגוף האדם. וחכמים מטהרים מפני שאינה נחשבת מגופו, אלא בריה חדשה הוא.

ומוכיח אב"י: עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר, אלא ברימה, כיון דפירשא בעלמא הוא, כסתם פרש, הואיל ופירשה מהאדם בחייו, ולכן היא דבר הנפרד ממנו. אבל באפרוח (177) יוצא מביצת טריפה, אפילו רבנן מודו דולד מעליא הוא, כמבואר מפני שגדל במעי אמו.

אמר ליה אב"י: אדרבה, איפכא מסתברא! עד כאן לא פליגי רבי אליעזר עליהו דרבנן, אלא ברימה, משום דאיכרי אדם מחיים "רימה", האדם בחייו נקרא רימה, דכתיב [איוב כה] "ותקת אנוש — רמה, וכן אדם — תולעה".

אבל אפרוח, (178) אימת קא גדל מביצה, מתי יצא האפרוח מהביצה? בתר דמפרחא, אחר שהביצה הסריחה. ההוא שעתא, ובשעה

180. בשיטה מקובצת.

181. רש"י מסכת חגיגה [יט ב].

182. עיין שם שרק לפי פירוש אחד נאסר באכילת כרשינין, אבל רש"י מפרש שם פירוש הפוך, שאם הוקצתה מכבר ואחר כך האכילוה כרשיני לצורך כומרים ובכך הוציאוה מהכנתה לעבודה זרה חוזרת להיות מותרת.

177. גירסת השיטה מקובצת ומיושבת תמיהת השפת אמת.

178. גירסת השיטה מקובצת [והחק נתן גרס גירסא דומה].

179. ובכך אין חולק, וזה ששנינו [עדיות פרק ה משנה א] "ושוין בביצת טריפה שהיא אסורה".

כצבי וכאיל", ודרשו חכמים [ספרי ראה יב טו] שהכתוב מדבר בפסולי הקדשים שנפדו.

ודרשינן, "תזבח" — ולא גיזה, שאסור לגזוז פסולי המוקדשין אפילו אחרי פדיונן. "ואכלת" — ולא לכלביך. "בשר" — ולא חלב, שאסור ליהנות מן החלב שלהן⁽¹⁸³⁾.

מכאן אנו למדים, שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא אם מתו, יקברו.

והגמרא מביאה דעת תנא אחר הסובר "פודין את הקדשים להאכילן לכלבים", והוא דורש את הפסוק בדרשא אחרת.

איכא דאמרי, כך דרשינן: "תזבח, ואכלת בשר"⁽¹⁸⁴⁾ — אין לך בהן היתר אלא משעת זביחה ואילך, ולא גיזה וחלב, שהנאתן היא בחיי הבהמה. ואין דרשה ללמוד ממנה לאסור לפדות לאכילת כלבים,

הלכך, קסבר תנא זה, פודין את הקדשים להאכילן לכלבים.

ועוד אפשר לדרוש היתר מפורש⁽¹⁸⁵⁾ להאכיל לכלבים. וכך דרשינן: כל ההנאות שבחיי הבהמה כגון גיזה וחלב — לא ניתן ליהנות בהן, אבל ההנאות שלאחר מיתתה אפילו כשלא נשחטה, והיינו לפדותה ולהאכיל אותה לכלבים — מותרות.

ולמה תיאסר בשביל פיטום במאכלי איסור? ומסקינן: אלא, תני רבי חנינא טריטאה קמיה דרבי יוחנן: אכן, אם ינקה לפרקים מטריפה — אינה אסורה. אלא משנתנו מדברת, כגון שהניקה חלב רותח משחרית לשחרית, כל ימיה, והואיל ויכולה לעמוד עליה, על אותה הנקה, מעת לעת, בלי שום אכילה אחרת עד ליניקה האחרת של חלב טריפה רותח, ואפילו אכלה בינתיים דברים אחרים, מכל מקום, חיותה יכולה לעמוד על היניקה. נמצא, שכל ימיה נתפטמה ועמדה חיותה על הטריפה, ולפיכך היא פסולה מעל גבי המזבח. וכן אם נתפטמה כל ימיה בכרשיני עבודה זרה, הרי היא אסורה אפילו בלי שהוקצתה.

שנינו במשנתנו: כל הקדשים שנעשו טריפה אין פודין אותן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מקרא ש"אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים", לדברי תנא אחד.

מנא הני מילי?

דתנו רבנן: אמרה התורה [דברים יב] "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' אלהיך בכל שעריך. הטמא והטהור יאכלנו

הדרן עלך כל האסורין

מרדכי [שבת פרק שז] ובמאירי [קידושין יג מכות כב].

184. גירסת רש"י.

185. על פי הגר"א.

183. כן כתבו תוס' [בכורות כה חולין לו].

אבל רבינו גרשום כאן ובמסכת בכורות [ו ב] כתב שאסור לחלוב, ומעשה החליבה הוי "עבודה" האסורה בפסולי המוקדשין. וכן כתבו תוס' מעילה [יג] בשם יש מפרשים, ובהגהות

פרק יש בקדשי מזבח

מתניתין:

המשנה הראשונה מבארת את הדינים והחומרות שיש בקדשי מזבח ואין בקדשי בדק הבית, ושיש בקדשי בדק הבית ואין בקדשי מזבח.

יש בקדשי מזבח מה (1) שאין בקדשי בדק הבית.

ויש בקדשי בדק הבית מה שאין בקדשי מזבח.

יש בקדשי מזבח שאין בקדשי בדק הבית —

א. שקדשי מזבח עושין תמורה, (2) ואילו קדשי בדק הבית אין עושין תמורה, כמבואר לעיל [יג א].

ב. וחייבין (3) עליהן, על קדשי מזבח, משום פגול, אם חשב בשעת עשיית אחת מארבעת עבודות הדם של קרבן לאכול מברשו או להקטיר אימוריו חוץ לזמנן, הקרבן פיגול, והאוכל ממנו חייב כרת. ומשום נותר, אם נותר מברשם לאחר זמן אכילתם ואכלו, חייב כרת. ומשום טמא. שאם נטמא גופו של האדם ואכל מהם בהיותו טמא, חייב

כרת. ושלשתם נאמרו בתורה בשלמים, ושאר קדשי מזבח נלמדים משלמים [ז ב. (4)] אבל בקדשי בדק הבית לא יתכן בהם פסול של פגול נותר וטמא.

ג. וכמו כן, קדשי מזבח, ולדן וחלבן — לא ב-א אסור לאחר פדיונן.

חלב של קדשי מזבח אסור אפילו לאחר פדיונם כמו שלמדנו [בסוף פרק הקודם] שנאמר בפסולי המוקדשין שנפדו, "תזבח, ואכלת בשר", ודרשינן: בשר, ולא חלב. אבל החלב שנחלב מבהמות הקדושות בקדושת בדק הבית מותר על ידי פדייה.

ולדות קדשי מזבח אסורין בנתעברו אמותיהן קודם שנפדו, ונולדו לאחר שנפדו, (5) ואילו ולדות קדשי בדק הבית שנפדו מותרים.

ד. והשוהטן בחוץ, מחוץ לבית המקדש, חייב כרת. מה שאין כן בקדשי בדק הבית.

ה. ואין נותנים מהן, מקדשי מזבח, לאומנין, הבונים ומתקנים במקדש, בשכרן, אלא נוטלין שכרם מבדק הבית, כמו שיבואר בגמרא.

מה שאין כן בקדשי בדק הבית.

1. במשנה הבאה]. וראה רש"ש.

1. גירסת המשנה.

2. כתב התוס' יום טוב: תנא ושייר, כי יש עוד

דברים שלא נשנו במשנתנו, כגון, שקדשי מזבח אינן יוצאין לחולין להגזז ולהעבד, וכן שקדשי מזבח מקדישין אותן הקדש עליו [כמבואר

3. גירסת המשנה.

4. ויבואר בתוס'.

5. ובתוס' יבואר.